
Z HISTORIE VOJENSKÉ FARMACIE

615.4:356.33(091):436+439"1794/1918"

VOJENSKÁ FARMACIE RAKOUSKA-UHERSKA A JEJÍ VÝVOJ PO VZNIKU PROFESIONÁLNÍ VOJENSKÉ FARMACIE V ROCE 1794

1. část

Karel KRÁL, Barbora BASTLOVÁ
Farmaceutická fakulta Univerzity Karlovy, Hradec Králové

Souhrn

Do roku 1794 bylo farmaceutické zabezpečení armády řešeno prostřednictvím civilních lékárníků. V důsledku časté nižší kvality poskytovaných služeb vznikla v roce 1794 profesionální vojenská farmacie - Vojenská medikamentní režie. V souladu s potřebami zdravotnického zabezpečení armády byly budovány lékárny posádkových nemocnic a posádkové lékárny. Vojenští lékárníci - úředníci Vojenské medikamentní režie - měli vlastní hodnosti a byli podle potřeby umísťováni do vojenských lékáren. Byla vytvořena vojenská farmaceutická distribuce, vojenský lékopis a pro potřeby války byl vytvořen systém polních lékáren a systém doplňování vojenských farmaceutů ze zálohy. V 19. století se postupně vytvořila funkční a na tehdejší dobu pokroková vojenská farmacie.

Klíčová slova: Vojenská farmacie; Lékárna posádkové nemocnice; Posádková lékárna; Vojenská medikamentní režie; Vojenský medikamentní úředník rakouské armády; Vojenský lékopis.

Military Pharmacy in the Austro-Hungarian Monarchy and Its Development after the Establishment of a Professional Military Pharmacy in 1794 - Part I

Summary

Until 1794 pharmaceutical support of the army was solved with the help of civilian pharmacists. As a result of an often lower quality of provided services, a professional military pharmacy - Military Medication Régie - came into existence in 1794. In accordance with medical support needs of the army, garrison hospital pharmacies and garrison pharmacies were built. Military pharmacists - clerks of Military Medication Régie - had their own ranks and were assigned to military pharmacies according to the need. A military pharmaceutical distribution system and a military pharmacopoeia were created and in the case of war a system of field pharmacies and a system of adding military pharmacists from reserves were created. In the course of the 19th century a functional and for that time progressive military pharmacy was established.

Key words: Military pharmacy; Garrison hospital pharmacy; Garrison pharmacy; Military Medication Régie; Military medication clerk of the Austrian Army; Military pharmacopoeia.

Stejně jako všechny evropské státy muselo Rakousko (od roku 1867 Rakousko-Uhersko) řešit zdravotnické (lékařské a farmaceutické) zabezpečení armády. Budování vojenských lékáren při vznikajících posádkových nemocnicích představuje významnou etapu ve vývoji vojenské farmacie. Vojenská farmacie stejně jako farmacie „civilní“ má vlastní, řadou etap procházející vývoj, přičemž

pro hlubší pochopení dějin vojenské farmacie je jejich znalost nezbytná.

Složitost vymezení vývojových etap vojenské farmacie spočívá v tom, že doposud neexistuje ucelená teorie vojenské farmacie. Každý z autorů, kteří se zabývali problematikou vojenské farmacie, zkoumal pouze určité období bez širšího teoretického vymezení jím zkoumané etapy (8, 9, 10).

Tabulka 1

Etapy vývoje vojenské farmacie

Etapa	Období	Obsah etapy
I.	vznik vojenství - 5. až 4. stol. př. n. l.	vojenská farmacie (vojensko-farmaceutická funkce) je integrována v léčitelství
II.	5.-4. stol. př. n. l. až pol. 1. stol. n. l.	vojenská farmacie se vyděluje z léčitelství
III.	pol. 1. stol. n. l. až poč. 17. stol. (do vzniku stálých armád)	funkce vojenské farmacie jsou plněny „civilní“ farmacií pouze po dobu bitev
IV.	poč. 17. stol. až r. 1794 (vznik profesionální vojenské farmacie)	funkce vojenské farmacie jsou plněny „civilní“ farmacií trvale v době války i v období míru
V.	r. 1794 až pol. 20. stol.	vojensko-farmaceutická funkce je relativně samostatná a je plněna profesionální vojenskou farmacií
VI.	pol. 20. stol. až dosud	vojenská farmacie (vojensko-farmaceutická funkce) je relativně samostatná, integrovaná do vojenského zdravotnictví a je plněna profesionální vojenskou farmacií

Teorie farmacie, na jejímž utváření se podílel Václav Rusek, vymezila pět vývojových etap farmacie. Avšak mnohé aspekty vojenské farmacie jsou natolik odlišné od civilního vývoje, že pouhé převzetí existujících etapizace není možné (11).

Vývoj vojenské farmacie úzce souvisí s vývojem vojenského lékařství a vojenského zdravotnictví (vojenského zdravotnického zabezpečení) a etapizace vojenské farmacie musí tuto skutečnost respektovat. Přehled etap vývoje vojenské farmacie podává tabulka 1.

První etapa vývoje vojenské farmacie je shodná s první etapou (civilní) farmacie, která nese označení **léčitelství (farmaceutická funkce je integrována v léčitelství)**. Zdravotnické (lékařské a farmaceutické) zabezpečení v bitvách má podobu svépomoci a vzájemné pomoci. Pokud se bitev zúčastnili léčitelé, tak zpravidla poskytovali pomoc pouze vojevůdci a jeho družině. Léčitel již z definice a vymezení pojmu znamená, že plnil současně funkci lékaře i farmaceuta; **vojensko-farmaceutická funkce** je v první etapě rovněž **integrována v léčitelství**.

Druhou etapou ve vývoji farmacie (i vojenské) je časový úsek (5.-4. stol. př. n. l. až pol. 1. stol. n. l.), ve kterém se farmaceutická funkce vyděluje ze systému léčitelství. Typické pro tuto etapu je vznik prvotních lékáren (Řím, Bagdád, Byzancie atd.). Ve vojenské farmacii probíhá obdobný proces; vyděluje se z léčitelství, ale nelze obecně říci, že vznikají vojenské lékárny, jako tomu je ve sféře civilní. Jen jako výjimka vznikly v antickém Římě za vlády Augustovy vojenské lékárny ve vojenských nemocnicích - valetudináriích. Farmaceutické zabezpečení nadá-

le poskytují převážně léčitelé, jejich funkce však postupně přebírají lékaři.

Pro třetí etapu vývoje vojenské farmacie je typické (oproti civilní sféře, kde je třetí etapa charakteristická vznikem a existencí lékáren, a proto se nazývá etapou lékárenství), že stále vojenské lékárny neexistují. Pro farmaceutické zabezpečení bojujících vojsk byli zpočátku využíváni léčitelé, později lazebníci, bradýři a stále častěji civilní lékárníci, kteří byli dočasně povoláni do armády. Bylo tomu tak proto, že ani vojska nebyla stálá, ale panovník (vojevůdce) shromáždil vojsko (potřebný počet rytířů a jejich pacholků) jen pro dobu bitvy. Počátek třetí etapy datujeme do poloviny 1. stol. n. l. a její konec je spojen s obdobím vzniku stálých armád (období válek s Tureckem - kolem roku 1600). Stále armády vyžadovaly zdravotnické a farmaceutické zabezpečení nejen po dobu bitev, ale i v době míru. Vojenská farmacie se vznikem stálých armád vstupuje do své **čtvrté etapy**.

Vznik stálých armád ovšem neznamená okamžité budování stálých pevných vojenských nemocnic a vojenských lékáren. Vývoj šel cestou pohyblivých nemocnic (pohybovaly se spolu s vojsky a zabezpečovaly svoz a léčení nemocných a raněných vojáků); pro jejich označení se vžil název **polní nemocnice**. U polních nemocnic (u každého armádního sboru) jsou budovány **polní lékárny**. Tyto nejsou organickou součástí polních nemocnic, ale jsou jim přiděleny. Farmaceutické zabezpečení je nadále v rukou civilních lékárníků, kteří po dobu bitev budují polní lékárnu (10).

Budování stálých pevných vojenských nemoc-

nic, které časově souvisí s vládou Marie Terezie a Josefa II., znamená vznik **páté etapy** ve vývoji vojenské farmacie. Nutno říci, že i v této etapě je zpočátku zabezpečení léky svěřeno civilním lékárníkům, kteří dodávají léky do vojenských nemocnic. V řadě případů se na léčení raněných vojáků rovněž podílí jednotlivé církevní řády ve svých hospitalech. V nich existují církevní, klášterní lékárny, které zabezpečují léky pro zraněné vojáky.

V roce 1794 vzniká **profesionální vojenská farmacie - Vojenská medikamentní režie** (odbornost vojenského lékárníka) a teprve její vznik umožnil budování vlastních **pevných vojenských lékáren** (nemocničních, pevnostních, posádkových, při vojenských útvech, ve vojenských lázních, léčebnách atd.), budování vlastního vojenského zásobování, vojenských zdravotnických a farmaceutických skladů a malých výroben zdravotnického a farmaceutického materiálu. Byl vytvořen vlastní vojenský lékopis a byly položeny základy vojenské historiografie. Lze oprávněně hovořit o vojenské farmacii.

Šestá etapa ve vývoji vojenské farmacie je obsahově shodná s pátou etapou vývoje „civilní“ farmacie, pro níž je charakteristická integrace zdravotnictví, lékařství a farmacie do jednotného systému, který umožňuje kvalitnější plnění základních funkcí jednotlivých prvků systému (diagnostická a terapeutická funkce, zabezpečení kvalitními a účinnými léčivy, bezchybná organizace diagnostické, terapeutické a léčebné funkce...). Vojenská farmacie vstoupila do etapy integrace, kdy integrujícím fenoménem je vojenské zdravotnictví (vojenské zdravotnické zabezpečení).

Vznik stálých armád na počátku 17. století (čtvrtá etapa vojenské farmacie) a jejich početní růst vyvolal potřebu kvalitnějšího zdravotnického zabezpečení. Pro zdravotnické zabezpečení stálých armád vzniká postupně se rozšiřující síť stálých a pohyblivých vojenských nemocnic. Významnou roli v reorganizaci vojenského zdravotnictví (a farmacie) sehrál protochirurg rakouského vojska a osobní lékař císaře Josefa II. - J. H. Brambilla. Z titulu své funkce dohlížel (kromě zdravotnických zařízení) i na všechny polní lékárny. Když v roce 1784 byla z jeho popudu založena Lékařsko-chirurgická vojenská akademie (Josefinum), sepsal J. H. Brambilla instrukci, podle níž se řídila činnost vojenského zdravotnického a farmaceutického zabezpečení. Růst úkolů zdravotnického zabezpečení si vyžádal budování **pevných vojenských nemocnic**, které měly

povinnost zabezpečit vojáky Rakouska-Uherska nejen v době války, ale i v míru (8, 10).

Pro označení vojenských lékáren, které byly zřizovány u vojenských nemocnic, se doposud používal termín „stálé“ vojenské lékárny. Pojem „stálá vojenská lékárna“ není přesný; stálé nemocnice a lékárny existují od vzniku stálých armád. Termín „pevná“ vojenská nemocnice a „pevná“ lékárna je přesnější; vyjadřuje skutečnost, že se jedná o nemocnici a lékárnu umístěnou v areálu nemocnice. Umístění nemocnice a lékárny natrvalo v budově umožňuje podstatně kvalitnější lékařské a farmaceutické zabezpečení. V souvislosti s rozvojem teorie by bylo vhodné stálé vojenské lékárny vymezit jako „radikované vojenské lékárny“. Civilní lékárny mohly provozovat svoji činnost na základě povolení, tzv. reálného práva, které bylo buď radikované, tj. vázané na dům a pozemek, nebo neradikované, tj. vázané na osobu a tudíž volně prodejné. Termín „radikovaný“ znamená, že právo provozu lékárny je vázáno na dům, proto spojení „radikovaná vojenská lékárna“ označuje vojenskou lékárnu umístěnou trvale v budově (budovách), ve kterých je zřízena vojenská nemocnice.

Císař Josef II. na popud svého osobního lékaře stál u zrodu řady vojenských posádkových nemocnic. Na jeho příkaz byly založeny vojenské nemocnice v Pešti, Sibini, Mantue a Miláně. V našich zemích pak v Praze (roku 1781 v bývalém jezuitském klášteře), Brně (roku 1783, od r. 1784 ve zrušeném klášteře v Zábřovicích), Olomouci (roku 1790 na Hradisku), Jihlavě (roku 1786), Znojmě (roku 1787), Terezíně, Hradci Králové, Bratislavě (roku 1781 v bývalém klášteře trinitářů), Komárně (v roce 1818 rovněž v bývalém klášteře trinitářů) (1, 2, 3).

Jak vyplývá ze stručného výčtu, byly vojenské nemocnice v řadě případů umísťovány do objektů zrušených klášterů, z nichž některé do té doby plnily zdravotnickou funkci ve prospěch armády. V klášterech některých řádů byly vybudovány hospitaly a klášterní lékárny, proto byly vhodné pro budování vojenských nemocnic a lékáren. Nejznámějším řádem, v jehož klášterech se léčili vojáci, byl řád **milosrdných bratří**, který vzhledem k rozsahu a zásluhám v péči o raněné vojáky nebyl Josefem II. zrušen (jako např. jezuitský řád) a ve svých konventech poskytoval lékařskou pomoc nemocným chudým (v době míru) a raněným vojákům v době války. Vojenské nemocnice rovněž vznikají při no-

vě budovaných vojenských pevnostech, např. v Terezíně, Josefově a Hradci Králové. Při výčtu vojenských nemocnic nemůžeme zapomenout na nemocnici, která byla vybudována při Vojenské lékařsko-chirurgické akademii ve Vídni a která se stala jakýmsi vzorem pro ostatní vojenské nemocnice. „Garnisonsspital Nr.1“ mohl poskytnout lékařskou péči až 1200 nemocným a raněným vojákům.

Vojenské nemocnice vyžadovaly pružnější a kvalitnější zabezpečení léčivy. K určitému řešení došlo v polovině 18. stol., kdy se vídeňské lékařnické gremium zavázalo dodávat rakouské armádě potřebná léčiva. Gremiem byla vybrána jedna vídeňská lékárna, jejíž majitel byl jmenován „polním lékařem“. Z této tzv. „císařské polní lékárny“ byla prováděna distribuce potřebných léčiv armádě. Která léčiva je nutné dodávat určovala tzv. „Krátká norma“ z roku 1756 (4, 5). Dodávky vídeňského gremia trvaly až do roku 1782, kdy v nich byly zjištěny značné nesrovnalosti, především špatná kvalita a záměny léčiv. Dodávky léčiv armádě poté soustředil ve svých rukách velkodrogista Natorp (7, 8).

Když v roce 1793 na začátku války proti Francii velkodrogista Natorp neočekávaně vypověděl armádě smlouvu na dodávky léků, ukázalo se, že je nezbytné vytvořit vlastní vojenskou organizaci, která by s konečnou platností řešila zabezpečení armády léčivy. Dne 1. března 1794 došlo k založení **Vojenské medikamentní režie**; vzniká tak vlastní **profesionální vojenská farmacie**. Pro její řízení je ve Vídni zřízeno **Vojenské lékařnické ředitelství (VLŘ)**. Prvním ředitelem medikamentní režie byl jmenován dr. Martin Lessner; za zásluhy o vojenskou farmacii byl v roce 1804 povýšen do šlechtického stavu a byl pověřen vedením vídeňské dvorní lékárny.

Na VLŘ pracovalo zpravidla (kromě ředitele) 3-5 vojenských lékařníků. V roce 1905 byl počet pracovníků rozšířen na 10-12. Jména prvních ředitelů jsou většinou neznámá z důvodu neexistence historicko-farmaceutického výzkumu. V letech 1870 až 1884 byl ředitelem VLŘ magistr farmacie Antonín Schenk, v letech 1885-1893 magistr farmacie Karel Kurz. V dalších letech se na postu ředitele střídali magistři farmacie Edward Wieszner (1894 až 1898), Otto Eichorn (1899-1901), Hugo Suchomel (1902-1903), Alexander Ostiadal (1904-1909). V roce 1910 byl ředitelem jmenován Josef Volánek.

V letech 1879-1917 na ředitelství pracovalo 38 vojenských lékařníků (2, 6).

Mezi základní povinnosti rakousko-uherské vojenské farmacie patřilo:

- udržovat zásoby předepsaných léčiv a podle potřeby z nich připravovat léčivé přípravky;
- zásobovat léčivy, léčivými přípravky a zdravotnickým materiálem jednotlivá vojenská zdravotnická zařízení;
- zásobovat léčivy, léčivými přípravky a zdravotnickým materiálem určené vojenské útvary;
- vydávat na lékařské předpisy léky nemocným, kteří byli oprávněni k odběru za hotové ve vojenských lékárnách, a udržovat mobilizační zásoby léčiv, lékařnického nářadí a potřeb předepsaných do pole.

Aby vojenská farmacie mohla plnit výše uvedené úkoly, musela si vybudovat vlastní sklady léčiv, vojenské lékárny a v neposlední řadě mít k dispozici vlastní profesionální vojenské lékárníky. Za 150 000 zl. byly vykoupeny zásoby léčiv velkodrogisty Natorpa, jeho lékárny a zejména sklady, které připravovaly léčivé přípravky. Spolu s tím byl vybrán nový lékařnický personál; jeho příslušníci byli jmenováni „**vojenskými medikamentními úředníky rakouské armády**“. Vojenští lékárníci dostali uniformy a podle zastávaných funkcí jim byl stanoven plat. Postupně dochází k budování vojenských skladů a pevných vojenských lékáren při posádkových a pevnostních nemocnicích ve všech provinciích Rakouska-Uherska. Vojenská medikamentní režie vznikla v roce 1794, ale vojenské lékárny jsou budovány teprve na základě výnosu Vojenské medikamentní režie z 12. února 1802.

Hlavní vojenský sklad léčiv s galenickou laboratoří byl vybudován ve Vídni. Ze stejného důvodu jako u VLŘ nemáme poznatky o jednotlivých přednostech skladu léků. V roce 1879 se stal přednostou oficiál II. tř. Karel Kurz (v roce 1885 přešel na VLŘ), dalšími přednosty byli vojenský medikamentní správce Theodor Ehrmann (1885-1890), vojenský medikamentní oficiál II. třídy Svatopluk Kozák (1891-1896) a vojenský medikamentní správce Alexander Ostiadal (1897-1903, poté odchází na VLŘ). V hlavních městech zemí tvořících Rakousko byly budovány menší vojenské sklady léčiv, které sloužily pro zásobování léčivy armády na území dané země (2).

Vojenští lékárníci se na výkon své profese připravovali naprosto stejně jako „civilní“ lékárníci. Generální zdravotní normativ z roku 1770 stanovoval pro lékárníky (obecně) povinnost složit přísahu a zkoušku na některé z univerzit Rakouska. Absolvent zkoušky obdržel titul **magistra farmacie** a mohl vést lékárnu. Zkoušku skládal bez předchozího studia. Povinné jednoroční studium bylo zavedeno studijním řádem v roce 1804. Do té doby lékárník získával kvalifikaci systémem řemeslné (učňovské) přípravy v lékárně. V roce 1833 bylo farmaceutické studium prodlouženo na dva roky. Protože neexistovaly farmaceutické fakulty, studovali budoucí lékárníci zpravidla na lékařské fakultě; v souvislosti s vývojem farmaceutického školství studovali rovněž na fakultě přírodovědecké nebo filozofické. Po vzniku ČSR se systém studia neměnil; v Rakousku v roce 1922 dochází k reorganizaci, ale nadále farmaceuti nemají vlastní fakultu a dodnes studují na filozofické fakultě. Farmaceutická fakulta vznikla v Praze teprve v roce 1952 (11).

Pro přijetí do sboru vojenských lékárníků byly stanoveny různé podmínky. Od roku 1857 musel mít žadatel diplom magistra farmacie, nesměl být starší než 32 let (předtím 40 let), musel úspěšně složit zkoušku před komisí VLŘ ve Vídni. Po přijetí pracoval adept vojenské farmacie jeden rok jako čekatel a poté byl pravidelně povyšován podle systému hodností, který v té době platil.

Systém hodnostních označení se několikrát měnil. Do roku 1853 byly ve vojenské medikamentní režii následující hodnosti: **ředitel, víceředitel, provizor, provizor I. třídy, provizor II. třídy, senior, senior I. třídy, senior II. třídy, senior III. třídy, asistent I. a II. třídy a subjekt**. Před každou hodností bylo označení „vojenský medikamentní“. Celé označení tedy bylo: vojenský medikamentní ředitel, vojenský medikamentní provizor II. tř. atd.

Po roce 1855 dochází ke zjednodušení. Jsou zavedena hodnostní označení: **správce, správce I. třídy, správce II. třídy, vrchní oficiál, oficiál, oficiál I.-V. třídy a aksesista**. Od roku 1873 jsou zrušeny hodnosti správce I. a II. třídy a oficiála IV. a V. třídy. Od roku 1910 dochází k další změně a platí hodnosti: **vrchní správce, správce, vrchní oficiál, oficiál a aksesista** (v článku používáme označení oficiál; v řadě historických dokumentů se setkáme s výrazy oficial, official, officiál, které se liší užívaným pravopisem) (2, 6).

Stejně jako byly stanoveny hodnosti vojenských farmaceutů, byly stanoveny i jejich platy. V následující tabulce je uveden přehled platů podle hodností a funkčního zařazení. Ředitel vojenské medikamentní služby mohl být zařazen do dvou platových tříd s různou výší platu.

Tabulka 2

Přehled ročních platů vojenských medikamentních úředníků platných od 1. 1. 1900 (12)

Hodnost - Funkce	Platová třída	Přiznaný roční plat v korunách
voj. med. ředitel	VI.	7200
voj. med. ředitel	VII.	5400-6000
voj. med. správce	VIII.	4000
voj. med. oficiál I. tř.	IX.	3000
voj. med. oficiál II. tř.	IX.	2400
voj. med. oficiál III. tř.	X.	2040
voj. med. aksesista	XI.	1680
voj. med. praktikant	XII.	800
laborant I. tř. jen při mob.		1320

Počty vojenských farmaceutů se měnily podle požadavků a potřeb zdravotnického zabezpečení. Při vzniku profesionální vojenské farmacie byl počet vojenských lékárníků kolem 100 (přesnější údaje již není možné získat vzhledem k malé dostupnosti historických pramenů), v polovině 19. stol. poklesl počet vojenských farmaceutů na 65; 20. stol. a 1. světová válka znamenají zvýšení počtů na 104. K poklesu počtů dochází (kromě jiného) v souvislosti s válkami v letech 1859 (severní Itálie) a 1866 (válka s Pruskem), kdy Rakousko přišlo o část území s vojenskými posádkami v Benátkách, Ferrare, Mantově, Padově, Veroně, Mainzu a Rastattu, ve kterých byly zřízeny vojenské nemocnice a vojenské lékárny.

Uvedené počty lékárníků stačily pro farmaceutické zabezpečení v době míru. Pro dobu války mělo Rakousko značné rezervy v záložních lékárnících. Vytvoření zálohy umožnil zákon o všeobecné branné povinnosti z roku 1868 a zejména branný zákon z roku 1869. Uvedené zákony umožňovaly povolání pro potřeby armády lékárníky ze zálohy, později i ty, kteří byli vzhledem k svému věku zařazeni do zeměbrany. Branný zákon z roku 1869 přinesl kromě jiného instituci tzv. **jednoročních dobrovol-**

níků. Branci, kteří absolvovali alespoň vyšší gymnázium, vyšší reálku, vysokou školu nebo jinou školu postavenou těmto školám na roveň, mohli vstoupit do armády jako dobrovolníci na jeden rok. Jednorocní dobrovolníci se vystrojovali a stravovali na svůj náklad (nemajetným hradil náklady stát).

Magistři farmacie povinni vojenskou službou mohli nastoupit na jeden rok do armády. Službu konali ve vojenských lékárnách, kde procházeli teoretickou přípravou a praktickým výcvikem. Na závěr jednorocní vojenské služby se podrobili zkoušce a po jejím úspěšném absolvování byli povýšeni do nejnižší hodnosti vojenského medikamentního úředníka v záloze - **akcessisty**.

Tabulka 3

Přehled zařízení vojenské farmacie Rakouska-Uherska

Název zařízení	1853	1870	1914
Vojenský hlavní sklad léčiv s laboratoří - Vídeň	1	1	1
Provinciální zdravotní sklady	10	-	-
Léčárny posádkových a pevnostních nemocnic	36	23	27
Posádkové léčárny	-	11	12
Léčárny útvarových nemocnic	-	-	12
Léčárny vojenských invalidoven	4	1	-

Při odchodu do zálohy byli vzati do evidence jednotlivých zeměbranceckých pluků. Zeměbrancecké pluky měly dislokaci po celém Rakousku-Uhersku. Sídlily ve Vídni (zeměbran. pluk č. 1 a 24), v Linci (č. 2), ve Štýrském Hradci (č. 3), v Celovci (č. 4), v Terstu (č. 5), v Chebu (č. 6), v Plzni (č. 7), v Praze (č. 8), v Litoměřicích (č. 9), v Mladé Boleslavi (č. 10), v Jičíně (č. 11), v Čáslavi (č. 12), v Olomouci (č. 13), v Brně (č. 14), v Opavě (č. 15), v Krakově (č. 16), v Rzesově (č. 17), v Přemyšli (č. 18), ve Lvově (č. 18), v Stanislavi (č. 20), v Černovicích (č. 21) atd. Na začátku 1. světové války měla rakousko-uherská armáda k dispozici asi 760 vojenských lékárníků v záloze (2).

Výkonnými orgány, které realizovaly farmaceutické zabezpečení byly **vojenské léčárny**. Počet vojenských lékáren - lékáren posádkových nemocnic

a posádkových lékáren - se měnil v souladu se změnami počtu vojenských nemocnic. Počty skladů léčiv a vojenských lékáren od druhé poloviny 19. stol. ukazuje tabulka 3.

Pokračování

Podpořeno grantem CEZ: J 13/98 116 00 004

Literatura

1. ASMAN, V.: Stručné dějiny divisní nemocnice 10. Voj. zdrav. Listy, 1934, roč. 10, č. 3, s. 94-108.
2. BASTLOVÁ, B.: Vojenské léčárny a vojenští lékárníci v letech 1880-1939. Hradec Králové, Farmaceutická fakulta UK, 2000. Diplomová práce.
3. FISCHER, L.: Masarykova vojenská nemocnice v Praze. Voj. zdrav. Listy, 1939, roč. 15, č. 1, s. 1-33.
4. KRÁL, K., aj.: Stručný historický přehled vývoje kontroly léčiv v podmínkách armády, Voj. zdrav. Listy, 1996, roč. 65, č. 3, s. 126-133.
5. KRÁL, K., aj.: Stručný historický přehled vývoje kontroly léčiv v podmínkách armády, Voj. zdrav. Listy, 1996, roč. 65, č. 4, s. 172-179.
6. Léčárnické kalendáře na roky 1880-1914, roč. I-XXXV, Praha, 1880-1914.
7. PEJML, K.: Dějinný vývoj vojenského lékárnictví. Voj. zdrav. Listy, 1938, roč. 14, č. 1, s. 49-51.
8. PEJML, K.: Nástin dějin vojenského lékárnictví v bývalé rakousko-uherské armádě. Voj. zdrav. Listy, 1938, roč. 14, č. 2, s. 122-124.
9. PEJML, K.: Nástin dějin vojenského lékárnictví v bývalé rakousko-uherské armádě. Voj. zdrav. Listy, 1938, roč. 14, č. 4, s. 265-268.
10. POZBYL, K.: Kapitoly z dějin vojenské farmacie. Sv. 109, Hradec Králové, 1972. Učební text VLVDÚ JEP.
11. RUSEK, V. - KUČEROVÁ, M.: Úvod do studia farmacie a dějiny farmacie. Praha, Avicenum, 1983.
12. Úprava platů vojenských lékárníků. Čas. čes. Lék., 1900, roč. 19, č. 6, s. 87.
13. Zdravotnické zabezpečení raně feudálního vojska. Voj. zdrav. Listy, 1965, roč. 34, č. 1, s. 40-43.

Korespondence: Doc. PhDr. Karel Král, CSc.
Farmaceutická fakulta UK
Ak. Heyrovského
500 01 Hradec Králové
e-mail: kralk@faf.cuni.cz

Do redakce došlo 14. 9. 2000